

A TASZ álláspontja a Pedagógus Etikai Kódex végleges tervezetének alapjogi visszásságairól

2015. szeptember 30.

A Nemzeti Pedagógus Kar (a továbbiakban "Kar") nemrégiben közzétette Pedagógus Etikai Kódexének (a továbbiakban: "Kódex") végleges tervezetét (a továbbiakban: "Tervezet"). A Kart a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Nkt.) 63/B. § (1) f) pontja kötelezi a Kódex megalkotására. A leendő Kódex rendelkezései kötelezőek az állami fenntartású köznevelési intézményekkel munkaviszonyban álló pedagógusokra nézve (Nkt. 83. § (2a) bekezdés), és részben, áttételesen a magánfenntartású köznevelési intézményekre is, hiszen utóbbiak a Kódex szabta kereteken belül, annak alapelveit követve kötelesek kidolgozni és alkalmazni saját intézményi etikai kódexüket (ld. uott). A Karba való belépés nem önkéntes, hanem kötelező minden, állami vagy önkormányzati fenntartású köznevelési intézmény közalkalmazottként foglalkoztatott pedagógusának (Nkt. 63/A. §).

A Tervezet jelen formájában alkalmatlan megalkotása legitim céljának teljesítésére, ellentmond Magyarország nemzetközi kötelezettségvállalásainak, valamint illegitim szabályozási célok elérése végett, törvényes felhatalmazás nélkül korlátozza a Kódex által kötelezett pedagógusok által nevelt gyermekek, tanulók egyenlő bánásmódhoz való jogát, a Kódex által kötelezett pedagógusok lelkiismereti szabadságát, véleménynyilvánítási szabadságát, magánélethez való jogát, és szabad munkavállaláshoz való jogát, valamint sérti a jogbiztonság alapvető alkotmányos követelményeit. Következésképpen **a Tervezet jelen formájában alkotmányellenes.**

Alkotmányellenességénél fogva javasoljuk az összes, jelen állásfoglalásban példálózó jelleggel idézett, a Tervezetben szereplő alapelv, norma, előírás, rendelkezés törlését a Tervezetből, továbbá minden, a jelen állásfoglalásban feltárt visszásságokat szintén megvalósító, ám szövegszerűen nem idézett alapelv, norma, előírás, rendelkezés törlését a Tervezetből.

I. Az Etikai Kódex céljai és tartalma

I.1. Mi lehetne a Kódex legitim célja és tartalma?

Az Etikai Kódex normáinak megszegése a vétséget elkövetőkre nézve jelentős és időben kiterjedt (akár 5 évre szóló, ld. Tervezet II. (48) bekezdés) szankciókkal jár. A Kódex ugyanakkor a pedagógusok igen széles köre számára kötelező, és bevezetése nem felmenő rendszerben, ráadásul felkészülési idő nélkül történik. Amennyiben a pedagógusok a közoktatási munkaerőpiacon közel monopol helyzetű állami intézményfenntartóval meg kívánják tartani munkaviszonyukat, és nem kívánnak pályát váltani, valódi választási lehetőség nélkül kénytelenek magukat alávetni a Kódex szabályainak. A Karban való tagság (s ezzel a Kódex kötőereje) ezért méltányos feltételek mellett nem szüntethető meg, és nem tekinthető önkéntesnek. Mindebből az következik, hogy a méltányos feltételek közötti, önkéntes tagságon alapú szakmai egyesületek önszabályozásához viszonyítva a Kar Kódex általi önszabályozási keretei jóval *szűkebbek* lehetnek. A nem önkéntes, méltánytalan feltételek közötti szakmai egyesülésen alapú Kódex *kizárólag* azokat a területeket szabályozhatja alkotmányos módon, amelyek szabályozására a Kar jogszabályi felhatalmazást kapott. Még ha a Kar demokratikusan alkotná meg saját szabályzatát, *akkor sem kaphatna felmentést* e korlátok alól, mivel a Karban való részvétel nem önkéntes, illetve méltányos feltételek között nem szüntethető meg.

Kiemelendő, hogy a Kódex semmilyen alapvető jogot nem korlátozhat, mivel az alapvető jogok kizárólag törvényben korlátozhatók (Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés). A Kódex tehát nem korlátozhat a törvényekben előírt és igazolt korlátozásokon túl alapjogokat. Hasonlóképp, a Karnak nincs (és nem is lehet) törvényi felhatalmazása arra, hogy az állami intézmények és nevükben eljáró pedagógusok Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségvállalásaiból eredeztethető kötelezettségeit semmissé tegye, vagy arra, hogy a Kódexben azoknak ellentmondó kötelezettségeket fogalmazzon meg.

Álláspontunk szerint egy – a Tervezettől eltérő tartalmú és formájú – Pedagógus Etikai Kódex kidolgozása alkotmányos mércékkel elfogadható lehetne, amennyiben a nem önkéntes egyesületsből következő magas alkotmányossági elvárásoknak megfelelne. **A Kódex megalkotásának egyetlen legitim célja a pedagógusok törvényben – az Nkt.-ben – rögzített kötelezettségeinek további specifikálása.** A Kódex e cél elérése érdekében azonban nem róhat a pedagógusokra a törvényi kötelezettségeiken *túlmenő*, további, azoknál súlyosabb kötelezettségeket. Csupán arra szorítkozhat, hogy a törvényi szinten olykor szükségszerűen tágan, elvontan, elvi jelleggel megfogalmazott kötelezettségeket kibontsa, egyértelműsítse, konkrét helyzetekre való alkalmazásukat segítse. Például a pedagógusnak törvényes kötelezettsége, hogy "a gyermekek, a tanulók és a szülők, valamint a munkatársak emberi méltóságát és jogait maradéktalanul tiszteletben tartsa, javaslataikra, kérdéseikre érdemi választ adjon" (Nkt. 62. § (1) h) pont). E kötelezettség azonban csupán akkor kényszeríthető ki hatékonyan, **ha a pedagógus érdemleges segítséget, konkrét iránymutatást kap** arra nézve, hogy e kötelezettség terheltjeként milyen helyzetekben mit kell tennie. A Kódex legitim célja tehát éppen az ehhez hasonló törvényes kötelezettségek iránymutató kifejtése lenne.

I.2. A Tervezet illegitim céljai és tartalma

A fentiekkel ellentétben azonban a Tervezet illegitim módon szabályozza a Kódex által kötelezett pedagógusok viselkedését (is).

Egyrészt, a Tervezet jogszabályi felhatalmazásain túlterjeszkedve fogalmaz meg elvárásokat. Például az I.2.3.1. (1) bekezdés szerint "A pedagógus kapcsolata a neveltekkel, diákokkal mester-tanítvány kapcsolat." Ez az előírás viszont egyáltalán nem vezethető le semmiféle jogszabályi rendelkezésből: e rendelkezésben – más rendelkezések mellett – a Kar olyan kötelezettségeket ró a pedagógusokra, amelyek meghatározására nem kapott jogszabályi felhatalmazást. Hasonlóképp, a Tervezet számos olyan kérdésben fogalmaz meg etikai normákat, amelyek egyáltalán nem tartoznak az etikai szabályozás tárgyához, hanem szakmai elvárásoknak tekinthetők, és a pedagógusok szakmai – nem pedig etikai – minősítésének képezhetik csak részét. Így például a Tervezet előírja, hogy a pedagógus kommunikációja "érthető" legyen, "ne használjon félreértelmezhető kifejezéseket" (I.2.3.1. (11) bekezdés). A Tervezet azt is előírja, hogy "a kutatás során feltárt értelmezéseket és következtetéseket tényekre, bizonyításokra kell alapozni" (I.3.). Noha ezen elvárások kétségkívül a jó pedagógus szakmai erényeit kérik számon, ám semmi közük nincs a viselkedés etikai szabályozásához, és a Nkt. nem hatalmazza fel a Kart arra, hogy e kérdéskörökben szabályt alkosson.

Másrészt, a Tervezet szinte semmilyen konkrét iránymutatást nem ad a pedagógusoknak az etikailag helytálló viselkedés tekintetében. A Tervezet nyelvezete a Kódex céljának félreértelmezéséről árulkodik: szabályozási célja megannyiszor az etikus viselkedés pusztán *elvárása* a pedagógustól, nem pedig az etikus viselkedés normáinak *pontos meghatározása*. Például az I.2.3.4. (34) bekezdés szerint "A pedagógus az őt foglalkoztató intézmény vezetőinek munkáját objektíven és kizárólag szakmai szempontok alapján értékeli." De mit jelent ez a gyakorlatban? Hogyan nem szabad értékelnie őket? Mit jelent az "értékelés", az "objektivitás"? A Tervezet azt is előírja, hogy a pedagógus a szenvedélybetegségek kialakulásának "veszélye esetén azonnal megfelelő segítséget kér" (I.2.2.). Arra

vonatkozó iránymutatást azonban már nem találunk benne, hogy mi is lenne a "megfelelő" segítség, és az érintett pedagógus hol és hogyan vehetné igénybe. Mindez nem derül ki — holott épp ennek az elvontságnak a feloldása, konkrét tartalommal megtöltése jelenthetne érdemleges iránymutatást, és segíthetné a pedagógus etikus viselkedését.

A Tervezet azon alapelvei és előírásai, amelyek nem szolgálják a Tervezet legitim szabályozási célját, törvényes felhatalmazás és önkéntes beleegyezés nélkül kerülnek kikényszerítésre, akár állami bíróságokon, és ezzel a közhatalom-gyakorlás illegitim, alkotmányellenes gyakorlását valósítják meg. Ezentúl a Tervezet nemzetközi kötelezettségvállalásainkkal ellentétes, és számos alapvető jogot igazolás nélkül, alkotmányellenesen korlátoz – aggályaink részletes kifejtését lásd alább.

I.3. Az ENSZ Gyermekjogi Egyezmény megszegése

Magyarország a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezménynek részese (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény; kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény). A Gyermekjogi Egyezmény 3. cikkének 1. pontja előírja, hogy "A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben **a gyermek mindenk felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.**"

Ennek ellentmondva azonban a Tervezet (2) alapelve értelmében a pedagógus munkáját "mindenekelőtt a nemzet érdekében" végzi. Amennyiben tehát a pedagógus úgy ítéli meg, a nemzet érdeke ellentmond az általa nevelt, oktatott gyermekek érdekeinek, utóbbit hátrébb köteles sorolni. Hasonlóképp, a Tervezet szerint a pedagógus kollégái védelmét, intézménye hírnevét is köteles előnyben részesíteni a gyermek érdekeivel szemben. Az I.2.3.3. (29) bekezdés szerint például "A pedagógus mindaddig kiáll kollégája mellett a gyermek, a tanuló, a szülők, és mások előtt, amíg a kollégája szakmai vagy etikai hibája, mulasztása kétséget kizáróan be nem bizonyosodik." Ha például annak megalapozott gyanúja áll fenn, hogy egy pedagógus zaklatja a rá bízott gyermekeket, testi vagy lelki épségüket fenyegetve, a Kódex értelmében az erről értesülő pedagóguskolléga etikus magatartása a gyermek, szülő türelemre intése egészen a gyanúba került pedagógus ügyében zajló etikai eljárás jogerős lezárultáig – függetlenül attól, hogy az ezen idő alatt az intézmény és ezen belül a szóban forgó pedagógus óráinak látogatására kötelezett gyermekek számára ez mekkora érdeksérelemmel járhat.

Amennyiben a Kar tagjává lett pedagógus a fentieknek nem tesz eleget, az etikai eljárásban harmadfokon eljáró közigazgatási- és munkaügyi bíróságnak (ld. a Tervezet III. (56) bekezdését) a Kódex értelmében meg kellene állapítania az etikai vétséget annak ellenére, hogy a Gyermekjogi Egyezmény értelmében mind a pedagógusnak, mind a bíróságnak kötelessége a gyermek mindenk felett álló érdeke alapján meghozni döntéseit. A bíróságnak ebben az esetben természetesen kötelessége lenne feloldani az ellentmondást, meghozzá a Kódex és egy jogszabály ellentmondásában a jogszabály javára, ez azonban nem teszi legitimé, csupán harmadfokon, bírósági jogorvoslat útján kikényszeríthetlenné az illegitim szabályozást.

I.4. Tanszabadság

Magyarország Alaptörvénye szerint biztosítja "a tanulás, valamint törvényben meghatározott keretek között a tanítás szabadságát" (X. cikk (1) bekezdés). A köznevelési intézmények létrehozásának, fenntartásának, állami támogatásának legfőbb alapjogi funkciója éppen a tanulás szabadságának elégséges biztosítása a gyermekek számára. A tanulás szabadsága pedig csak akkor biztosítható, ha a különféle társadalmi-gazdasági háttérű, nevelési igényű, valamint személyiségükben, egyéni

képességeikben, fejlettségi szintjükben egymástól különböző gyermekek tanulását a tanulmányi előmenetelükért felelős pedagógusok éppen e sokféleséget figyelembe véve a gyermekek egyéni sajátosságainak leginkább megfelelő, kellőképp sokrétű tanítási módszerek megválasztásával segíthetik elő. A tanítás szabadsága tehát – bizonyos keretek között – a tanulás szabadságának elengedhetetlen biztosítója.

A Tervezet azonban számos ponton – ismét jogszabályi felhatalmazás nélkül, a törvényi korlátozásokon túlterjeszkedve – korlátozza a pedagógusok módszertani szabadságát. Előírja például, hogy a pedagógus "beszédéből komolyság [...] érződjön ki" (I.2.3.1. (11) bekezdés). A pedagógus eszköztárának, tanítási szabadságának ilyesfajta indokolatlan szűkítése sérti a gyermek érdekeit, és jogát a tanulás szabadságához, hiszen arra kötelezi a pedagógust, hogy akkor is adott módon kommunikáljon a gyermekkel, ha nem ez segíti elő leginkább a gyermek értelmi és erkölcsi fejlődését. Ráadásul a komoly kommunikációs, tanítási stílus jellemzően épphogy az előnyösebb társadalmi-gazdasági háttérű tanulók számára jelent módszertanilag működőképes alternatívát, vagyis a Tervezet a pedagógust arra kötelezi, hogy olyan kommunikációs stílust válasszon, amely a hátrányosabb helyzetű gyermekek kirekesztéséhez, hátrahagyásához, tanulmányi lemaradásához vezet. Felmerül tehát a tanulás szabadságával összefüggésben az egyenlő bánásmódhoz való alkotmányos jog sérelme is a Tervezet említett rendelkezése kapcsán.

I.5. Lelkiismereti szabadság

Mind a köznevelés folyamatában résztvevő pedagógusokat, mind pedig az abban résztvevő gyermekeket megilleti a lelkiismereti szabadság. "Ez a jog magában foglalja a [...] meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy [...] meggyőződését mindenki [...] akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja [...]" (Alaptörvény, VII. cikk (1) bekezdés). A lelkiismereti szabadság nem pusztán vallásos nézetekre terjed ki, hanem az önálló morális meggyőződés szabad formálására, a morális ítéletalkotás szabad gyakorlására is. A Nkt. szintén előírja, hogy a "a teljes nevelés-oktatási folyamatban" tiszteletben kell tartani "a gyermek, a tanuló, a szülő, a pedagógus vallási, világnézeti meggyőződését" (3. § (3) bekezdés). Következésképp a Kódex nem írhat elő olyan magatartást, amely a pedagógus saját világnézeti meggyőződését nem tartja tiszteletben.

A Tervezet azonban számos esetben indokolatlanul és felhatalmazás nélkül korlátozná a pedagógusok lelkiismereti szabadságát. Egyrészt például általános érvénnyel előírja, hogy "A pedagógus a morális kérdések megítélése során – a Kódexben foglaltaknak megfelelően – a nevelőtestülettel egységben lép fel" (I.2.3.). Vagyis a pedagógus lelkiismereti meggyőződését félretenni kényszerül, amennyiben az történetesen nem egyezik a nevelőtestület többségi álláspontjával. (Vagy éppen a lehangosabb kisebbségével? Nem világos, pontosan hogyan is kellene az egységnek előállnia ott, ahol eleve nincs.) Hasonlóképp, a Tervezet értelmében "A beosztott pedagógus mindaddig kiáll a vezető, a fenntartó, és a működtető, továbbá más irányító szerv mellett a gyermekek, a tanulók, a szülők és mások előtt, amíg azok szakmai vagy etikai hibája, mulasztása kétséget kizáróan be nem bizonyosodik" (I.2.3.4. (35) bekezdés). Azaz a pedagógus egy súlyos etikai vétség megalapozott gyanúja esetén is köteles úgy tenni, mintha kollégái, vezetői magatartását etikailag kifogástalannak tekintené – és ezt az álláspontot kell képviselnie különösen az etikai vétség esetleges sértettjével, a gyermekkel, szülővel szemben.

A Tervezet azt is előírja, hogy "[Mi, pedagógusok] Nem vállalunk közösséget a jogi és morális szabályok illetve követelmények megsértőivel" ((7) alapelv). Ez az elv figyelmen kívül hagyja, hogy az emberek között ésszerű nézeteltérések léteznek a morális szabályok illetve követelmények tartalmát illetően – ezért a lelkiismereti szabadság sérelme nélkül nem várható el morális konszenzus sem a

nevelőtestületen belül, sem a nevelőtestület tagjai és más személyek között. Továbbá az idézett elv tudomást sem vesz arról az évszázados történelmi tapasztalatról, hogy a jog és az erkölcs nem mindig jár kéz a kézben, hanem a jogot olykor igazságtalan és erkölcstelen célokra használják fel még működő alkotmányos demokráciákban is. Ilyen esetekben pedig nem várható el a pedagógustól az igazságtalan, az emberi méltóságot alapvetően sértő jogi szabályok és követelmények melletti kiállás, és nem tagadható meg tőle az egyenlő emberi méltóság nevében a hatályos jog ellen kiállókkal való közösségvállalás joga. (Utalunk itt az Amerikai Egyesült Államok polgárjogi mozgalmára, amely az egyenlő bánásmódhoz való jogért folytatott küzdelemben évtizedeken keresztül a hatályos jog és a rasszista környezet morális követelményeinek ellenében küzdött.)

Másrészt a Tervezet azt is előírja, hogy a pedagógusok feladataikat "Magyarország Alaptörvényéhez hűen" teljesítsék. Ez nem lenne kifogásolható az állami, önkormányzati intézményekben köznevelési feladatot ellátó pedagógusok esetében, amennyiben Magyarország Alaptörvénye világnézetileg semleges lenne – ám nem az. Éppen ellenkezőleg, az Alaptörvényt egyoldalúan Magyarországra kényszerítő kormány számos alkalommal tudunkra adta, hogy az Alaptörvény egy határozott világnézetet képvisel. Így például állást foglal abban a kérdésben, hogy mi család és mi nem (ld. Alaptörvény, L) cikk (1) bekezdés). A Tervezet tehát – az idézett alapelven keresztül – többek között azt is előírja, hogy a pedagógus ne tekintsen családként az általa nevelt gyermekekre és szülőjére, ha a szülő egyedül neveli gyermekét, vagy ha párjával házasságon kívüli élettársi kapcsolatban neveli gyermekét, vagy ha azonos nemű szülőtárrsal neveli őt. Ez az elvárás egyfelől meghasonlásra készítet minden, morális meggyőződésében kicsit is a gyermek érdekeit figyelembe vevő pedagógust, másfelől pedig súlyosan veszélyezteti a köznevelésben résztvevő gyermekek jogait, érdekeit, jólétét, valamint számos esetben aláássa a pedagógus és a szülő közti bizalmat, amely minden sikeres köznevelési folyamat alapja. Figyelemreméltó, hogy mivel az Alaptörvényhez való hűség az alapelvek között jelenik meg, ezért nem csupán az állami vagy önkormányzati fenntartású iskolákban, hanem a magánintézményekben oktató-nevelő pedagógusok számára is kötelező (Nkt. 83. § (2a) bekezdés).

I.6. Szólásszabadság

Magyarország Alaptörvényének IX. cikk (1) bekezdése szerint "Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához." A szabad véleménynyilvánítás joga különösképpen jelentős a többségtől eltérő, vagy kritikai tartalmú közlések esetében. A pedagógusok tevékenységét szabályozó nemzeti köznevelés törvény nem korlátozza – és indokoltan nem is korlátozhatná – a pedagógusok kritikai véleménynyilvánítását, hiszen az mind a pedagógusok által végzett nevelési-oktatási tevékenység, mind pedig a köznevelési intézményrendszer tapasztalatokon alapuló, folyamatos fejlesztésének elengedhetetlen feltétele.

A Tervezet azonban több helyütt az Nkt. felhatalmazása nélkül, igazolatlanul korlátozza a Kar tagjainak véleménynyilvánítási szabadságát. Így például a (10) számú alapelv értelmében "[Mi, a Kar tagjai] Társadalmi szervezetekben, politikai mozgalmakban kifejtett tevékenységünket mindig egyértelműen elkülönítjük munkahelyi tevékenységünkötől." Ez az elvárás megdöbbentő mértékben korlátozza a pedagógusok véleménynyilvánítási szabadságát. Tiltalom alá helyezi például a pedagógiai tevékenységgel bármilyen tartalmi összefüggésben álló szervezett véleménynyilvánítást és egyesülést, ideértve a pedagógusok szakszervezeti tevékenységét, a munkavégzésük feltételeivel kapcsolatos gyülekezést, vagy éppen a közoktatás szakpolitikailag indokolt reformjáért küzdő szervezetekben, mozgalmakban való részvételt és e szervezetek, mozgalmak céljai melletti nyilvános kiállást.

Hasonló, a kritikai véleménynyilvánítást igazolatlanul korlátozó tiltalom, hogy a pedagógus "sem tetteivel, sem nyilatkozataival nem csorbítja saját intézménye és hivatása jó hírnevét, annak öregbítésére törekszik" (I.2.2.). Továbbá a Kódex azt is előírja, hogy "A pedagógus bármely szakmai

problémát, fegyelmi ügyet és minden olyan eseményt, amely az intézmény jó hírnevét, szakmai megbecsültségét csorbíthatja, kizárólag a nevelőtestület tagjaival vitat meg, beleértve ebbe az intézmény belső életével kapcsolatos, az intézményvezetés által bizalmasnak nyilvánított információkat" (I.2.3.3. (28) bekezdés). E tilalmak az alkotmányos demokráciával összeegyeztethetetlenek, hiszen szükségtelenül fojtják el a kritikai hangokat egy olyan szakmában, amelynek működését nem hogy nem lehetetlenítik el a kritikus hangvételű vélemények, hanem fejlődéséhez nélkülözhetetlenek.

A Tervezet a mindenkori többség álláspontjának megkérdőjelezését, kritikáját további rendelkezésekkel is akadályozza. A Kódex előírásainak alávetett pedagógus a Tervezet értelmében "tartózkodik a szélsőséges vagy környezetéből megbotránkozást kiváltó megnyilvánulásoktól" (I.2.2.). Ez a tilalom többek közt abban is megakadályozza a pedagógust, hogy kiálljon a sérülékeny kisebbségek, hátrányos helyzetű tanulók akár közelfogadásnak örvendő iskolai zaklatása ellen, vagy éppen megkérdőjelezze az e csoportokat érintő előítéleteket. A magyar társadalomban széles körben elterjedt cigányellenes, menekültellenes, határon túlról érkező magyarok befogadását ellenző, homofób, antiszemita attitűdök mellett e tilalomnak köszönhetően lehetetlenné válik az elfogadásra, erkölcsös életvitelre, egymás tiszteletére nevelő, a társadalmi leszakadás ellen küzdő pedagógiai munka is, amely azonban a köznevelés célja és a pedagógus törvényben előírt kötelezettsége (Nkt. 1. § (1) bekezdés, 62. § (1) e) pont).

I.7. Egyenlő bánásmódhoz való jog

A köznevelésben résztvevő gyermekek alapvető joga, hogy alapvető jogaik vonatkozásában – így a tanuláshoz való szabadság jogának vonatkozásában is – más, relevánsan hasonló helyzetű gyermekekkel egyenlő bánásmódban részesüljenek (Alaptörvény, XV. cikk, (2) bekezdés). Az egyenlő bánásmód követelménye azonban eltérő háttérű, képességű gyermekek esetében nem feltétlenül *azonos* bánásmódot követel meg. Éppen ellenkezőleg: azt követeli meg, hogy a gyermekek például fogyatékoságuk, anyanyelvük illetve nyelvi háttérük, vagyoni helyzetük stb. okán ne kerülhessenek társaiknál rosszabb helyzetbe alapvető jogaik, így tanulási szabadságuk gyakorlása során sem. Amennyiben ez csupán külön intézkedésekkel érhető el, annyiban az egyenlő bánásmódhoz való jog kifejezetten megköveteli ezen intézkedéseket, és tiltja a valójában joghátrányt eredményező azonos bánásmódot.

A Tervezet előírja, hogy "A pedagógus saját vagy közeli rokonainak gyermekét intézményes keretben – lehetőség szerint – ne tanítsa. Amennyiben ez az adott körülmények folytán elkerülhetetlen, őket a többi nevelttel, tanítvánnyal *azonos bánásmódban* részesítse, és semmiféle jogtalan előnyhöz ne juttassa" (I.2.3.1. (6) bekezdés). Az előírás azonban figyelmen kívül hagyja azt a lehetőséget, hogy a pedagógus által nevelt, tanított saját gyermek vagy közeli hozzátartozó gyermeke olyan hátrányokkal rendelkezik (például fogyatékkal él), amelyek folytán az egyenlő bánásmódhoz való jog kifejezetten *nem* a más gyermekekkel azonos bánásmódot, hanem a tanuláshoz való jog egyenlő élvezetét biztosító külön intézkedéseket követel meg. Az idézett rendelkezés tehát – noha vélhetőleg a szabályozói szándék szerint épp az egyenlő bánásmódot hivatott elősegíteni – adott esetben indokolatlanul korlátozza a pedagógussal rokonsági kapcsolatban álló, önhibájukon kívül a pedagógus által nevelt-tanított, ám valamilyen szempontból hátrányos helyzetű tanulók egyenlő bánásmódhoz való jogát.

I.7. Magánélethez való jog

Magyarország Alaptörvénye szerint "Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását [...] tiszteletben tartsák" (VI. cikk, (1) bekezdés). A pedagógust, noha hivatása egyben közszolgálat is, éppúgy megilleti a magánélethez való jog, mint közszolgálatot nem

végző polgártársait. E jog kiterjed arra is, hogy a pedagógus magánélete keretei között – mások jogainak tiszteletben tartásával – szabadon rendelkezessen saját viselkedéséről, magánérdekeit a közérdeknél előrébb sorolja, és kapcsolatait szabadon ápolhassa, magánkapcsolataiban korlátozás nélkül kommunikálhasson.

A Tervezet azonban indokolatlanul, felhatalmazás nélkül üresíti ki a pedagógusok magánélethez való jogát is. A Tervezet látszólag elismeri, hogy a pedagógusnak "elidegeníthetetlen joga van olyan közéleti és magánérdekű tevékenységekhez, amelynek során nem pedagógusként jelenik meg a nyilvánosság, a nevelő-oktató munkájával érintett közösség előtt" (I.2.2.). A jog terjedelmét látszólag csak pontosító, rögtön az imént idézett normát követő rendelkezés voltaképpen rögtön meg is szünteti ezt a jogot, hiszen előírja, hogy a pedagógus "Ennek során magánérdekű tevékenységét *soha* nem helyezi a közérdek fölé" (ugyanott). A nyilvánosság előtt magánéleti szerepei egyikében megjelenő pedagógus – például a falu utcáján szülőként gyermekével sétáló tanító – minden egyes cselekedete előtt mérlegelni köteles, hogy az a közérdeknek megfelel-e (pl. fagyaltot vegyen vagy vattacukrot, vagy éppen egyiket sem a gyermekének?). Ha úgy találja, hogy egy döntés a közérdeknek nem felel meg (pl. a fagyalt külföldi termék, nem segíti a magyar gazdaságot; a vattacukor súlyosan rontja a szájhigiénét és ezzel gyermekfogászati költségeket terhel a társadalomra), akkor magánérdekeit félretéve (pl. hogy szülőként időnként a gyermeke kedvére tegyen) köteles a köz érdekének legmegfelelőbb döntést hozni (a Nemzeti Pedagógus Kar tagjának gyermeke *soha* nem kaphat szülőjétől fagyaltot vagy vattacukrot).

A véleménynyilvánítás szabadságán túl a magánélethez való jogot is sérti a Tervezet előírása, miszerint "A pedagógus bármely szakmai problémát, fegyelmi ügyet és minden olyan eseményt, amely az intézmény jó hírnevét, szakmai megbecsültségét csorbíthatja, kizárólag a nevelőtestület tagjaival vitat meg, beleértve ebbe az intézmény belső életével kapcsolatos, az intézményvezetés által bizalmasnak nyilvánított információkat" (I.2.3.3. (28) bekezdés). A pedagógusnak jogában áll, hogy otthonában vagy magánélete más színhelyein, magánélete meghatározó kapcsolataiban megossza az élete nagy részét kitevő munkája során őt ért szakmai, emberi kihívásokat.

A Tervezet (8) alapelve előírja továbbá, hogy "[Mi, pedagógusok] Munkahelyünkön kívül is olyan magatartást tanúsítunk, hogy az erősítse a velünk érintezőknek a köznevelés rendszerébe vetett bizalmát." Hasonlóképp rendelkezik a (7) alapelv, amelynek értelmében "azaz munkahelyünkön és azon kívül is példamutatóan betartjuk a ránk vonatkozó [...] elvárásokat." Például az idézett rendelkezések értelmében a pedagógus nem szidhatja meg az utcán a gyermekét, vagy éppen nem mulaszthatja el hangosan megszidni vagy akár megütni gyermekét – hogy melyik az ő kötelessége, az attól függ, éppen kik veszik körül, valamint attól, hogy kiben mi erősíti a köznevelés rendszerébe vetett bizalmat. A bizalom erősítésének ilyesfajta, az élet minden területére kiható kötelezettsége teljes mértékben kiszolgáltatja a pedagógus magánéletét az őt körülvevő környezet igényeinek, elvárásainak, sztereotípiáinak, és az ezeknek való szolgálalkú behódolást követeli meg a pedagógustól élete minden mozzanatában. Ez a magánélethez való jog teljes kiüresedését eredményezi – ismét alkotmányellenesen, megfelelő indok és törvényi felhatalmazás nélkül.

I.8. Önrendelkezés, szabad munkavállalás joga

Magyarország Alaptörvénye szerint "Mindenkinek joga van a munka és a foglalkozás szabad megválasztásához" (XII. (1) bekezdés). A szabad munkavállalás magában foglalja, hogy a pedagógus képzettségét, képességeit, tudását és tapasztalatát a maga által megválasztott, őt foglalkoztatni kívánó munkaadóval kötött megbízási- vagy munkaviszonyban használja. A nevezett jog egy negatív jogot is magában foglal: az egyén joga, hogy a neki saját megítélése szerint nem megfelelő feltételeket meghatározó munkajánlatokat visszautasítsa.

A Tervezet azonban előírja, hogy a pedagógus "szaktudását, speciális – különösképpen szakértői vagy szaktanácsadói – képezését felhasználja az őt foglalkoztató intézmény érdekében" (I.2.2.). Etikai vétséget követne tehát el az a pedagógus, aki a szabad munkavállalás jogával élve az őt foglalkoztató intézmény szakértői vagy szaktanácsadói munkájánál, megbízásait bármilyen okból visszautasítja. Sőt, szankcionálható válik az is, aki munkája részeként nem kívánja külön térítés nélkül elvégezni mindazon szakértői vagy szaktanácsadói vagy egyéb, a szaktudását igénylő feladatokat, amelyek nem képezik munkaköri leírásának részét. A szabad munkavállalás e korlátozásai ismét indokolatlanok és nélkülöznek bármiféle törvényes felhatalmazást.

II. A Tervezet formai hiányosságai

II.1. Nem csak viselkedni, hanem megfelelően érezni is kötelező

Bármiféle alkotmányosan elfogadható, jogszabály – jelen esetben az Nkt. – által előírt, nem önként vállalt, hanem kötelező normarendszerrel szemben érvényesülő alkotmányos elvárás, hogy kizárólag magatartásformákat értékeljen és írjon elő, nem pedig érzelmi attitűdöket. Egyrészt, az e feltételnek megfelelő normarendszerek nem sértik indokolatlanul az egyén lelkiismereti- és gondolat szabadságát, hiszen nem írják elő, mit gondoljon vagy érezzen, hanem csupán azt, hogyan viselkedjék. Mivel a legitim szabályozás céljai – a Pedagógus Etikai Kódex esetében is – valamilyen, másokat ért hatás megelőzése illetve szankcionálása, e célok elérésének szükségtelen eszköze az attitűdök szabályozása. Másrészt az attitűdökre vonatkozó elvárások számonkérhetetlenek, ezért a rájuk vonatkozó szabályozás nem is alkalmas semmilyen legitim cél elérésére. Harmadrészt a szabályozás kötelezettjeivel szemben kizárólag olyan követelmények támaszthatók, amelyek betartása a kötelezettek kontrollja alatt áll: az érzelmi attitűdök állandó kontrollja azonban teljesíthetetlen elvárás.

A Tervezet a fentiek ellenére számos ponton nem egy magatartást, hanem érzelmi attitűdöt ír elő a Kódex kötelezettjeinek. Előírja például, hogy a pedagógus "gondosan kerüli a szenvedélybetegségek kialakulását" (I.2.2.), holott nem az kellene legyen a szabályozás tárgya, hogy a pedagógus szenvedélybetegségben szenved-e, hanem az, hogy milyen viselkedésbeli következményektől köteles tartózkodni – függetlenül attól, hogy e következmények a szenvedélybetegségnek vagy valamely más oknak tudhatók be. Jelen formájában az előírás semmiben nem segíti az etikus munkavégzést, hiszen nem a pedagógus viselkedésének a gyermekeket, szülőket, más pedagógusokat érő hatását próbálja szabályozni a viselkedésen keresztül, azaz alkalmatlan bármiféle legitim cél elérésére. A Kódex azt is megkövetelné, hogy a "pedagógus pozitív érzelmekkel forduljon neveltejeihez" (I.2.3.1. (2) bekezdés), ami ilyen általánossággal egyszerűen lehetetlenséget vár el a pedagógusoktól.

A viselkedés helyett az attitűdöt szabályozó rendelkezések tehát sértik a pedagógusok lelkiismereti szabadságát, alkalmatlanok a Kódex szabályozási céljainak elérésére, és a kötelezett kontrollja alatt nem álló követelmény teljesítését várják el a Kar tagjaitól, ezért nem felelnek meg az alkotmányosság követelményeinek.

II.2. A normavilágosság hiánya

A kötelezően betartandó normarendszerekkel szembeni további, a jogbiztonságból fakadó alkotmányos követelmény, hogy az egyes szabályok világosak, egyértelműek, hatásukat tekintve kiszámíthatóak legyenek. A túlzottan tág értelmezési teret kínáló, elvont, vagy éppen homályos, nem egyértelmű, vagy egymásnak ellentmondó szabályok nem csupán nem segítik a pedagógus munkáját és így nem teljesíthetik a Kódex szabályozási céljait sem, hanem a jogbiztonság alapvető alkotmányos követelményeinek sem felelnek meg.

A Tervezet ennek ellenére számos példát kínál az igen tágan értelmezhető, homályos, vagy egyenesen értelmezhetetlen alapelvekre, normákra. Így például a (14) alapelv értelmében "[Mi, pedagógusok] Minden tőlünk telhetőt megteszünk azért, hogy az érintettek a tevékenységünkkel kapcsolatos nyilvános adatokhoz a lehető legegyszerűbben, egyenlő feltételekkel hozzájuthassanak." E szabály azonban alkalmazhatatlan anélkül, hogy megértenénk, kik az "érintettek", és milyen "nyilvános adatokról" van szó. Amennyiben közérdekű adatokról van szó az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Infotv.) 3. § 5. pontjának meghatározása szerint, úgy a szóban forgó adatoknak ugyanezen törvény 3. § 1. pontjának meghatározása szerinti "érintettje" nincs, ezért egyáltalán nem világos, kinek is kellene biztosítani a lehető legegyszerűbb, egyenlő feltételek melletti hozzáférést. A közérdekű adatokhoz ugyanis nem csupán (a nem létező) érintetteknek, hanem *mindenkinek* biztosítani kell a hozzáférést. Amennyiben viszont az Infotv. 3. § 6. pontja szerinti közérdekből nyilvános adatról van szó, a kérdéses adattípus rendelkezik érintettekkel. Ebben az esetben azonban szintén nem világos, miért csak számukra lennének nyilvánosak a kérdéses adatok. A rendelkezés tehát értelmezhetetlen, címzettjeinek elképzelésük sem lehet róla – különösen jogi ismeretek hiányában –, hogy milyen kötelezettségeknek kellene eleget tenniük. Hasonlóképp, a Tervezet (15) alapelve szerint "[Mi, pedagógusok] Megbecsüljük a munkatársaikért kiálló tisztviselőket." De vajon miben áll a megbecsülés, milyen konkrét magatartásformák felelnek meg neki, és melyek sértik a követelményt? Ez a Kódex végleges tervezetéből nem derül ki.

A Tervezet ezentúl tartalmaz egymásnak ellentmondó elvárásokat is. Így például egymásnak ellentmond – a magánélethez való jogról szóló szakaszban már tárgyaltak szerint – a nyilvánosság előtti, nem pedagógusként végzett magánérdekű tevékenységekhez való elidegeníthetetlen jog elismerése, majd a magánérdek feltétlen alárendelése e tevékenységek során a közérdeknek (mindkettő ugyanott, ld. I.2.2.).

A többértelmű, homályos, tágan megfogalmazott, egymásnak ellentmondó alapelvek, előírások egyrészt nehezen bizonyíthatóvá, s ezáltal nehezen kikényszeríthetővé teszik az etikai vétségeket, másrészt pedig kiszámíthatatlanságba taszítják a kötelezett pedagógusokat, akik folytonosan ki vannak szolgáltatva az esetleges szabályalkalmazói önkénynek a Kódex alkalmazása során.

* * *

Összességében tehát a Tervezet csak akkor felelhet meg a jogszabályok által előírt, kötelező egyesüléssel alapuló szabályozás alkotmányos követelményeinek, ha a fentiek fényében tartózkodik az egyéni jogok, nemzetközi kötelezettségvállalások tartalmilag igazolhatatlan és törvényes felhatalmazással sem bíró sérelmétől, valamint megfogalmazásában megfelel a jogbiztonságból eredeztethető elemi formai követelményeknek. E korrekciók nélkül a Tervezetből megalkotott Kódex alapelveinek és normáinak megkövetelése, illetve megszegésük szankcionálása alkotmányellenes, és sérti a köznevelésben résztvevő gyermekek, valamint a Kódex által kötelezett pedagógusok alapvető jogait.

Budapest, 2015. szeptember 30.

Készítette: Mráz Attila, A Társaság a Szabadságjogokért Tanszabadság Programjának vezetője